

This issue of the journal Folklore Studies is unique as it is being released as a special edition, a Gedenkschrift dedicated to the Lithuanian paremiologist Kazys Grigas containing articles devoted to the study of small genres of folklore. The idea of compiling such a collection of articles emerged in 2024, during the celebrations marking the centenary of Professor Kazys Grigas' birth (1924–2002). Grigas' biography and professional career are, on the one hand, similar to those of many folklorists in countries that fell under Soviet occupation after World War II and regained their independence in 1990s. However, each scholar's personal history is unique and noteworthy, like a piece of a puzzle that completes the overall picture of the development of folklore studies in the nation. Grigas began his career as a folklorist in the 1950s. He contributed to the work of Lithuanian folklore researchers, who established the theoretical principles of Lithuanian folklore studies, shaped the direction of methodological research and attempted to define the boundaries of folklore genres.

In Lithuania, the centenary of Grigas' birth was marked by two significant events, as well as various smaller events and publications. The first of these was an international conference entitled Small Genres of Folklore: Local Contexts and Comparative Parallels, held at the Institute of Lithuanian Literature and Folklore. This event invited folklorists whose interests and work were directly or indirectly related to Grigas'. Another significant event was the publication of a selection of Grigas' works, a two-volume set.¹ Grigas' works demonstrate the breadth of his interests and outlook, as well as his attention to even the smallest details of national culture and language. His career as a folklorist began with an interest in the history of folklore studies. Much of Grigas's work in this field focuses on Simonas Daukantas (1793–1864), a Lithuanian historian, writer and ethnographer who was one of the pioneers of the Lithuanian National Revival in the 19th century and author of the first history of Lithuania written in Lithuanian. Grigas also wrote about other 19th and 20th century culture figures who made significant contributions to Lithuanian

1 Kazys Grigas, *Folkloristikos darbai 1: Folkloristikos teorija ir praktika*, 2: *Folkloristikos istorija*, sudarė Rasa Kašėtienė ir Dalia Zaikauskienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2024.

folklore. These include Simonas Stanevičius (1848–1826), a Lithuanian poet, folklorist, philologist and historian; Vilius Kalvaitis (1848–1914), a Lithuanian cultural figure from Lithuania Minor who collected folklore and was a publisher; and Viljo Mansikka (1884–1947), a Finnish folklorist who collected incantations in Lithuania and published them in 1929.² However, both Lithuanian and foreign folklorists know Grigas best as a researcher of proverbs. He spent almost half a century working in this field, leaving behind a wealth of scientific research and popular science publications. Additionally, he is one of the few Lithuanian folklorists of his generation who undertook the task of defining, describing and classifying small genres of folklore. Lithuanian small genres were hardly studied until the mid-20th century, making Grigas' contributions to this field highly significant.

The current volume continues Grigas' work, reflecting the diversity of Grigas' research and interests and examining small genres of folklore from a contemporary perspective.

The classification of genres and the delineation of genre boundaries were central themes in 20th-century folklore studies. Prominent folklore theorists such as Roger D. Abrahams, Robert Austerlitz, Dan Ben-Amos, Linda Dégh and Lauri Honko³ have repeatedly discussed these issues in their work. However, despite this groundwork and the insights of scholars, terms such as 'small/short genres of folklore', 'minor folklore' and 'short forms of folklore' remain vague and imprecise. We acknowledge Honko's idea that genres are not distinct entities and that establishing a definitive taxonomy is challenging. Folklorists primarily use these terms to manage the diversity of folkloric works and define the boundaries of their field of study. According to Honko, "awareness of genre is thus a secondary phenomenon in culture, and its emergence can best be observed among the tradition specialists, who may put forward metagenetic comments applying specifically to genres as genres".⁴ When reading the articles in this publication, it is the fluidity of genre boundaries and the obvious inter-genre connections that really catch the eye, both between short folklore genres and

2 Viljo Johannes Mansikka, *Litauische Zaubersprüche*, (Folklore Fellows' Communications 87), Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 1929.

3 Roger D. Abrahams, "The Past in the Presence: An Overview of Folkloristics in the Late 20th Century", in: *Folklore Processed: in Honour of Lauri Honko on his 60th Birthday 6th March 1992*, ed. Reimund Kvideland et al., (Studia Fennica Folkloristica 1), Helsinki, 1992, p. 32–51; Robert Austerlitz, "Towards the Classification of Folklore Genres", in: *Folk Narrative Research*, ed. Juha Pentikäinen, Tuula Juurikka, (Studia Fennica Folkloristica 20), Helsinki, 1976, p. 44–47; Dan Ben-Amos, "Toward a Definition of Folklore in Context", *Journal of American Folklore* 84 (331), 1971, p. 3–15; Linda Dégh, *Legend and Belief. Dialectics of a Folklore Genre*, Bloomington: Indiana University, 2001; Lauri Honko, "Folkloristic Theories of Genre", in: *Theoretical Milestones: Selected Writings of Lauri Honko*, ed. Pekka Hakamies, Anneli Honko, (Folklore Fellows' Communications 304), Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2013, p. 55–77.

4 Lauri Honko, "Folkloristic Theories of Genre", p. 58.

between short forms and larger folklore items. In this context, it seems reasonable to view folklore as a unified communication system.⁵

As in Grigas' studies, paremiological research predominates in this volume, although a few papers are also dedicated to riddles, charms and beliefs. This reflects the general trend in the study of minor folkloric genres, both in Lithuania and worldwide, of proverbs and riddles, along with narratives and songs, receiving the most attention.

We are very pleased with this collection of articles, as the studies presented in this *Gedenkschrift* precisely reflect Grigas' research interests: theoretical issues of paremiology and its historical development; the expression of the folk worldview through folklore; inter-genre connections, and many other topics.

The first section, *SMALL GENRES IN THEORY AND PRACTICE*, serves as an introduction to the entire volume, with articles devoted to the historiography of folklore, and theoretical issues and their verification in practice. "Small Genres of Folklore in Lithuanian Folkloristics: The Legacy of Kazys Grigas", by Dalia Zaikauskienė, reveals the place of small genres of folklore within the genre system of Lithuanian folklore, as well as the history of their study. It also addresses the issue of distinguishing between small genres and terminology. The article provides a detailed presentation of Grigas' paremiological works and his contributions to the study of other small genres.

In her article "Theoretical and Methodological Aspects of the Study of Vernacular Proverbs" Liisa Granbom-Herranen resolves such crucial points as how to define proverbs used in everyday practices, how they are discovered and identified in context and how their meaning changes depending on the circumstances in which they are used. This article is based on proverbs used in everyday Finnish life in the 20th and 21st centuries. The author's insight, that "proverbs are part of everyday language, tightly bound to socio-cultural context, people, emotions and the situational information" is echoed in other articles of this volume.

Outi Lauhakangas, in her article "Matti Kuusi's Classification of Proverbs as a Proverbial Worldview", revisits the Matti Kuusi International type system and database of proverbs, an invaluable resource for paremiologists engaged in comparative studies. This time, Lauhakangas offers an additional approach: she views the catalogue as a "comprehensive mapping of the human life cycle, living conditions and social interactions", as well as a "general pattern for worldviews".

Articles in the *SMALL GENRES IN LOCAL AND HISTORICAL CONTEXTS* section reveal the versatility of paremiological research. In these articles, proverbs emerge as a means of expressing and disseminating significant humanistic ideas, preserving knowledge of traditional culture and facilitating an understanding of human nature and the order of the world.

.....
 5 Richard Bauman, "The Field Study of Folklore in Context", in: *Handbook of American Folklore*, ed. Richard M. Dorson, Bloomington: Indiana University Press, 1982, p. 362–368.

Wolfgang Mieder has dedicated his research to sayings that are usually overlooked by paremiologists. In his article *“Three Proverbial Triads: Sapiential Imperatives for a Peaceful Existence”* he provides contextualised references and discusses the origin, history, dissemination and meaning of three American triads in detail: *“Life, liberty, and the pursuit of happiness”*, *“Government of the people, by the people, and for the people”*, and *“Freedom, justice, and democracy”*. A key aspect of the research is the concept of a democratic world based on peaceful, fair and humane coexistence, as expressed by these triads.

The article by Marinela and Rui Soares, *“Voices of Wisdom: The Portuguese Example of J. Leite de Vasconcellos”* resonates with Grigas’ research on the works of famous Lithuanians who have made significant contributions to their nation’s culture, folklore and identity. By presenting the works of prominent Portuguese cultural figures such as José Leite de Vasconcellos (1858–1941) and Alexandre de Carvalho Costa (1908–1988), the authors of the article demonstrate the importance of their personal contributions to preserving national heritage, as well as revealing aspects of the Portuguese people’s worldview, customs and everyday life through the proverbs they collected.

In her article, *“‘The windy day isn’t the day for thatching’: An Irish Proverb and Its Wider Links”*, Fionnuala Carson Williams examines a single proverb, revealing aspects of its usage and development, the ethnographic context in which it exists and some of the special regional features of material culture revealed through the proverb. Among other issues, the author shows the inter-genre relations of this proverb and demonstrates which proverbs about procrastination have replaced this once widespread one.

The cultural and social diversity of different societies, as reflected in small genres of folklore, is perfectly illustrated by the research of the four authors in the *SMALL GENRES OF FOLKLORE AS REFLECTIONS OF WORLDVIEWS* section. In his article *“Beyond Entertainment, What Advice and Sociocultural Values do Nzema Riddles Convey?”* Mohammed Yakub discusses how the riddles of the Nzema, an ethnic group in West Africa, reveal indigenous knowledge. Drawing on the cultural-linguistics framework, the author uses twenty Nzema folk riddles based on plant and animal life to demonstrate how they convey cultural values and principles of socially acceptable behaviour.

Saša Babič explores how work is understood and depicted through two small folkloric genres: proverbs and riddles. In her article *“Work Praises the Master: The Concept of Work in Slovenia”* she identifies nine thematic groups that demonstrate the diversity of Slovenian attitudes towards work. This study, which captures diachronic reflections in folklore, emphasises the differences in traditional and modern Slovenian cultural perceptions of work.

In her article, “Uzbek Proverbs Containing Currencies: Diachronic Analysis”, Nargiza Abdullaeva discusses the ancient and contemporary names of currencies that appear in traditional Uzbek proverbs. Drawing on data collected from Uzbek teachers and students (26 proverbs), the study demonstrates the diversity of Uzbek currency names and their roles as culturemes and conceptual metaphors. The use of diachronic analysis is an effective way to shed light on the origins, meanings and uses of traditional Uzbek proverbs, which are a valuable element of ethnic heritage.

In her paper, “The Concepts of TRUTH and LIE in Lithuanian, Polish and English Proverbs: A Comparative Analysis”, Irena Snukiškienė examines proverbial data using the qualitative methodology of the Lublin School of Ethnolinguistics to extract semantic aspects. A comparison of proverbs from three different languages shows that the conceptualisation of truth and lie is similar across all three languages. Nevertheless, there are some differences, which the author attributes to the historical experiences of Lithuanians and Poles.

The fourth section, *INTERACTIONS OF SMALL GENRES WITH OTHER FOLKLORE FORMS*, expands on the variety of small folklore genres discussed in this volume. As well as examining proverbs and riddles, it also presents studies of beliefs and charms. This chapter once again demonstrates that folklore genres are not independent entities but are frequently interconnected. Cultural images circulate between these genres as if they were part of a single, unified system of cultural communication.

In her paper “Interdictions in Lithuanian Paremiās: Links with Mythological Beliefs” Vita Džekčioriūtė focuses on traditional Lithuanian paremiās that express various prohibitions, searching for reflections of the ancient mythical mindset usually associated with beliefs. Here, beliefs are considered a distinct folklore genre with unique characteristics. Due to the similarities in the form and syntax of certain paremiās and beliefs, the two can sound the same or very similar. Whether they belong to a particular genre of folklore depends on the context in which they are used.

The article “Proverbs, Charms and Religious Folktales” by Emmanouela Katrinaki and Georgios Tserpes adopts a diachronic perspective. The authors reveal how images from Greek folklore texts, reflecting an old worldview from the first half of the 20th century, have been transformed and transitioned into contemporary short folklore genres that circulate in public digital discourse. The article demonstrates how short folklore texts originating from religious tales, such as proverbs and charms, can be transferred to other folklore genres over time or acquire different meanings and contexts of use.

In her article “Riddles in East Baltic and West Slavic Folktales” Inese Pintāne argues that fairy tales provide an ideal context for gaining a deeper understanding of how riddles emerge, function and acquire meaning. Pintāne examines the functions, structure and procedures of riddling as a narrative device. The key conclusion of the research reveals that there are no big differences in folktale riddles between East Baltic

and West Slavic traditions, and that the phenomenon of riddling in folktales is rather rare in these regions.

The REPRESENTATIONS OF SMALL GENRES IN THE CONTEMPORARY WORLD section explores the wide range of ways in which small genres of folklore can be applied in contemporary contexts, how they can be adapted, and the relationship between tradition and innovation.

In her paper “The Contemporary Use of Riddles: Riddles in Fiction and Theatre (Based on the Example of Rimantas Kmita)” Aelita Kensminienė uses a detailed analysis of the work of one Lithuanian writer to reveal the entire spectrum of possible uses of riddles in fiction and theatre. The analysis distinguishes proverb functions and the intention of their application, and presents their possible interpretations.

In their article “On Anti-paremiās of the Covid-19 Period in Lithuanian and Latvian”, Eviša Liparte and Daiva Zavistanavičienė examine the structural models and semantic categories of a corpus of anti-paremiās related to the pandemic. Their study shows that, while there are numerous structural similarities between Latvian and Lithuanian anti-paremiās, there are also fundamental differences, particularly in terms of the reasons for creating anti-paremiās and the topics they cover.

Hrisztalina Hrisztova-Gotthardt’s article, “A Proverb Revival? On Current Proverb Use in the German-Speaking Part of Switzerland”, concludes the volume by demonstrating the vitality of the proverb genre and its ability to adapt to contemporary contexts. Based on the data collected, the author verifies other researchers’ insights into the evolving reasons for using proverbs. She also highlights the characteristics that determine their survival and even their ‘revival’ in the modern world.

We would like to express our sincere gratitude to all the authors for their invaluable contributions to this volume, including their research, fresh ideas, diligence, patience and understanding. We are also very grateful to the reviewers for their insightful and accurate comments and suggestions which have greatly enhanced the quality of the texts published in this issue. We would like to express our special thanks to our colleagues Lina Būgienė and Radvilė Racėnaitė for their help compiling this Gedenkschrift. Not only did they serve as excellent advisors, they also worked as academic editors during the preparation of the publication. We would also like to express our gratitude to our English language editor, Daniel Edward Allen, whose keen eye and meticulous attention to detail have made the articles in this volume easier to understand and more engaging. We would like to thank Rima Bertašavičiūtė, our Lithuanian language editor, for her work on editing the Lithuanian texts and handling the technical aspects of the articles. We sincerely hope that professor Kazys Grigas would be pleased with the wealth of research on small genres of folklore gathered in one volume, and that he would be proud of his ‘Grigas bees’.

Dalia Zaikauskienė, Vita Džekčioriūtė

Šis Tautosakos darbų tomas skiriamas lietuvių paremiologui Kaziui Grigui. Mintis parengti trumpiesiems folkloro žanrams skirtą leidinį kilo 2024 m., minint šimtąsias profesoriaus Grigo (1924–2002) gimimo metines. Jo biografija ir akademinė karjera, viena vertus, panaši į daugelio folkloristų, dirbusių šalyse, kurios po Antrojo pasaulinio karo buvo okupuotos sovietų ir tik XX a. dešimtajame dešimtmetyje atgavo nepriklausomybę. Kita vertus, asmeninė kiekvieno mokslininko istorija yra ypatinga ir verta dėmesio, nes ji – tarsi dėlionės dalis, papildanti bendrą folkloro tyrimų raidos tam tikroje šalyje vaizdą. Grigas folkloristo karjerą pradėjo XX a. šeštajame dešimtmetyje. Jis buvo vienas iš Lietuvos tautosakininkų, nustačiusių teorinius lietuvių folkloristikos principus, formavusių tyrimų metodologiją ir mėginusių apibrėžti folkloro žanrų ribas.

Lietuvoje Grigo gimimo šimtmetis buvo pažymėtas dviem reikšmingais įvykiais, neskaitant įvairių smulkesnių renginių ir leidinių. Pirmasis – tarptautinė konferencija „Trumpųjų žanrų tautosaka: vietiniai kontekstai ir tarptautinės paralelės“, vykusio Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Į šį renginį buvo sukviesti folkloristai, kurių interesai ir darbai tiesiogiai ar netiesiogiai siejasi su Grigo tyrimais. Kitas reikšmingas įvykis – išleista dvitomė Grigo darbų rinktinė⁶. Grigo tyrimai atskleidžia jo interesų ir požiūrio platumą bei dėmesį net patiems smulkiausiems nacionalinės kultūros ir kalbos segmentams. Į folkloro tyrimus jis įsitraukė susidomėjęs folkloristikos istorija. Didžioji dalis šios srities Grigo darbų skirta Simonui Daukantui (1793–1864) – lietuvių istorikui, rašytojui ir etnografui, vienam iš XIX a. lietuvių tautinio atgimimo pradininkų ir pirmosios lietuvių kalba parašytos Lietuvos istorijos autoriui. Grigas rašė ir apie kitus XIX bei XX a. kultūros veikėjus, prisidėjusius prie lietuvių tautosakos kaupimo ir tyrimų. Tarp jų: Simonas Stanevičius (1848–1826) – lietuvių poetas, tautosakininkas, filologas ir istorikas; Vilius Kalvaitis (1848–1914) – Mažosios Lietuvos kultūros veikėjas, rinkęs ir leidęs tautosaką; Viljo Mansikka (1884–1947) – suomių folkloristas, rinkęs ir 1929 m. publikavęs lietuvių užkalbėjimus⁷. Tačiau tiek Lietuvos, tiek užsienio folkloristai Grigą geriausiai žino kaip patarlių

6 Kazys Grigas, *Folkloristikos darbai 1: Folkloristikos teorija ir praktika*, 2: *Folkloristikos istorija*, sudarė Rasa Kašėtienė ir Dalia Zaikauskienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2024.

7 Viljo Johannes Mansikka, *Litauische Zaubersprüche*, (*Folklore Fellows' Communications* 87), Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 1929.

tyrėją. Šioje srityje jis darbavosi kone pusę šimtmečio ir paliko daugybę mokslinių tyrimų bei mokslo populiarinimo leidinių. Be to, jis, vienas iš nedaugelio savo kartos lietuvių folkloristų, mėgino apibrėžti, aprašyti ir suklasifikuoti trumpuosius folkloro žanrus, kurie Lietuvoje iki pat XX a. vidurio beveik nebuvo tyrinėjami, tad Grigo indėlis į šią sritį labai reikšmingas.

Šis tomas tęsia Grigo darbus: atliepiama profesoriaus tyrimų ir interesų įvairovė, iš šiuolaikinės perspektyvos nagrinėjami trumpieji folkloro žanrai.

Pagrindinis XX a. folkloristų rūpestis buvo žanrų klasifikavimas ir jų ribų nustatymas. Žymūs folkloro teoretikai, kaip antai Rogeris D. Abrahamsas, Robertas Austerlitzas, Danas Ben-Amosas, Linda Dégh ir Lauri Honko, ne kartą aptarė šiuos klausimus savo tekstuose⁸. Vis dėlto, nepaisant didžiulio mokslininkų įdirbio ir įžvalgų, tokie terminai kaip smulkieji, arba trumpieji, folkloro žanrai, smulkioji tautosaka, trumposios folkloro formos lieka neaiškūs ir netikslūs. Tenka pritarti Honko išvadai, kad žanrai nėra atskiri subjektai, sudėtinga nustatyti tikslų jų taksonomiją. Folkloristai šiuos terminus pirmiausia vartoja folkloro kūrinių įvairovei suvaldyti ir savo tyrimų srities riboms apibrėžti. Pasak Honko, „žanro suvokimas yra antrinis reiškinyms kultūrai, o žanro radimąsi geriausiai mato tradicijų tyrėjai, metalygmeniu komentuodami būtent žanrus kaip žanrus“⁹. Skaitant šio tomo straipsnius, į akis neišvengiamai krinta žanrų ribų kintamumas ir akivaizdūs tiek trumpųjų folkloro žanrų, tiek trumpųjų formų ir stambesnių folkloro vienetų ryšiai. Todėl atrodo pagrįsta folklorą laikyti vientisa komunikacine sistema¹⁰.

Kaip ir Grigo darbuose, šiame tome vyrauja patarlių tyrimai, nors keli straipsniai skirti mįslėms, užkalbėjimams bei tikėjimams. Tai liudija bendrą tendenciją, įsigalėjusią trumpųjų folkloro žanrų tyrimuose tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje, daugiausia dėmesio skirti patarlėms ir mįslėms – panašiai kaip pasakoms ir dainoms. Esame labai patenkintos šiuo Gedenkschrift, nes jį sudarantys tyrimai tiksliai perteikia Grigo mokslinius interesus: tai paremiologijos ir jos istorinės raidos teoriniai klausimai, liaudies pasaulėžiūros raiška tautosakoje, tarpžanrinės sąsajos ir daugelis kitų temų.

8 Roger D. Abrahams, "The Past in the Presence: An Overview of Folkloristics in the Late 20th Century", in: *Folklore Processed: in Honour of Lauri Honko on his 60th Birthday 6th March 1992*, ed. Reimund Kvideland et al., (*Studia Fennica Folkloristica* 1), Helsinki, 1992, p. 32–51; Robert Austerlitz, "Towards the Classification of Folklore Genres", in: *Folk Narrative Research*, ed. Juha Pentikäinen, Tuula Juurikka, (*Studia Fennica Folkloristica* 20), Helsinki, 1976, p. 44–47; Dan Ben-Amos, "Toward a Definition of Folklore in Context", *Journal of American Folklore* 84 (331), 1971, p. 3–15; Linda Dégh, *Legend and Belief. Dialectics of a Folklore Genre*, Bloomington: Indiana University, 2001; Lauri Honko, "Folkloristic Theories of Genre", in: *Theoretical Milestones: Selected Writings of Lauri Honko*, ed. Pekka Hakamies, Anneli Honko, (*Folklore Fellows' Communications* 304), Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2013, p. 55–77.

9 Lauri Honko, "Folkloristic Theories of Genre", p. 58.

10 Richard Bauman, "The Field Study of Folklore in Context", in: *Handbook of American Folklore*, ed. Richard M. Dorson, Bloomington: Indiana University Press, 1982, p. 362–368.

Pirmasis skyrius „Trumpieji žanrai: teorija ir praktika“ – viso tomo įžanga; jame pateikiami straipsniai, skirti folkloro istoriografijai, teoriniams klausimams ir jų praktiniam taikymui. Dalios Zaikauskienės straipsnyje „Trumpieji tautosakos žanrai lietuvių folkloristikoje: profesoriaus Kazio Grigo palikimas“ atskleidžiama trumpųjų folkloro žanrų vieta platesnėje lietuvių folkloro sistemoje ir jų tyrimo istorija, nagrinėjamas trumpųjų žanrų išskyrimo ir juos pavadinančių terminų klausimas. Straipsnyje išsamiai pristatomi Grigo paremiologiniai darbai ir jo indėlis į kitų trumpųjų žanrų tyrimus.

Straipsnyje „Teoriniai ir metodologiniai šnekamosios kalbos patarlių tyrimų aspektai“ Liisa Granbom-Herranen sprendžia tokius svarbius klausimus: kaip apibrėžti kasdienės kalbos patarles, kaip jas aptikti ir identifikuoti vartojimo kontekste, kaip keičiasi jų reikšmė priklausomai nuo aplinkybių, kuriomis jos vartojamos? Straipsnyje remiamasi patarlėmis, vartojamomis kasdieniame XX ir XXI a. suomių gyvenime. Autorės įžvalgą, kad „patarlės yra kasdienės kalbos dalis, glaudžiai susijusi su sociokultūriniu kontekstu, žmonėmis, emocijomis ir situacine informacija“, atliepia ir kiti tomo straipsniai.

Outi Lauhakangas straipsnyje „Matti Kuusi patarlių klasifikacija kaip patarlių pasaulėžiūra“ dar kartą apžvelgia Matti Kuusi tarptautinę patarlių klasifikacijos sistemą ir duomenų bazę – neįkainojamą šaltinį paremiologams, atliekantiems lyginamuosius tyrimus. Šį kartą Lauhakangas siūlo dar vieną perspektyvą: Kuusi tipologiją ji laiko „išsamiau žmogaus gyvenimo ciklo, gyvenimo sąlygų ir socialinės sąveikos žemėlapiu“, taip pat – „bendru pasaulėžiūros modeliu“.

Skyriuje „Trumpieji žanrai vietos ir istorijos kontekste“ publikuojami straipsniai atskleidžia paremiologinių tyrimų universalumą. Šiuose straipsniuose patarlės parodomos kaip būdas artikuluoti ir skleisti reikšmingas humanistines idėjas, išsaugoti tradicinės kultūros žinių ir padėti suprasti žmogiškąją prigimtį bei pasaulio tvarką.

Wolfgangas Miederis atkreipė dėmesį į posakius, kurių paremiologai dažniausiai nepastebi. Straipsnyje „Trys patarliškos triados: išminties imperatyvai taikiam gyvenimui“ jis pateikia kontekstines nuorodas ir išsamiai aptaria trijų amerikietišκών triadų – „Gyvenimas, laisvė ir laimės siekis“, „Valdžia iš žmonių, žmonių ir žmonių“ bei „Laisvė, teisingumas ir demokratija“ – kilmę, istoriją, paplitimą ir reikšmę. Svarbus tyrimo aspektas – šiomis triadomis išreiškiama taikiu ir teisingu žmonių sugyvenimu grįsto demokratinio pasaulio samprata.

Marinelos ir Rui Soaresų straipsnis „Išminties balsai: portugalų José Leite de Vasconcellos pavyzdys“ rezonuoja su Grigo tyrimais, kuriuose dėmesys sutelkiamas į garsių lietuvių, svariai prisidėjusių prie savo tautos kultūros, tautosakos tyrimų ir tapatybės puoselėjimo, veiklą. Pristatydami žymių Portugalijos kultūros veikėjų José Leite de Vasconcellos (1858–1941) ir Alexandre de Carvalho Costa (1908–1988) darbus, straipsnio autoriai parodo, koks svarbus asmeninis šių žmonių indėlis

saugant tautinį paveldą, o per jų surinktas patarles atskleidžia portugalų pasaulėžiūrą, papročių ir kasdienio gyvenimo aspektus.

Straipsnyje „Vėjuotą dieną netinka stogus dengti: airių patarlė ir jos platesnės sąsajos“ Fionnuala Carson Williams nagrinėja vieną patarlę ir parodo jos vartojimo bei raidos aspektus, etnografinį kontekstą, kuriame ji gyvuoja, taip pat kai kuriuos savitus jos atskleidžiamus regioninius materialiosios kultūros bruožus. Be kitų klausimų, autorė išryškina tarpžanrinius ryšius ir svarsto, kokios kitos patarlės, susijusios su darbo atidėliojimu, pakeitė šią kadaise plačiai paplitusią patarlę.

Trumpųjų folkloro žanrų liudijamą skirtingų visuomenių kultūrinę ir socialinę įvairovę puikiai iliustruoja keturių autorių tyrimai, teikiami skyriuje „Trumpieji žanrai kaip pasaulėvaizdžio atspindys“. Straipsnyje „Kokią išmintį ir sociokultūrinės vertybes perteikia Nzema mįslės, neskaitant pramoginės jų vertės?“ Mohammedas Yakubas, pasitelkęs kultūrinę-lingvistinę metodologiją, analizuoja dvidešimt Vakarų Afrikos etninės grupės Nzema mįslių, susijusių su augalų bei gyvūnų gyvenimu, ir parodo, kaip jos atliepia vietos gyventojų kultūros vertybes, moko socialiai priimtino elgesio principų.

Saša Babič straipsnyje „Darbas meistrų giria: darbo samprata trumpuosiuose slovėnų folkloro žanruose“ išskiria devynias temines patarlių bei mįslių grupes, atskleidžiančias įvairiopą slovėnų požiūrį į darbą. Šis tyrimas, fiksuojantis diachronines folkloro refleksijas, pabrėžia darbo suvokimo tradicinėje ir šiuolaikinėje slovėnų kultūroje skirtumus.

Straipsnyje „Uzbekų patarlės su pinigų pavadinimais: diachroninė analizė“ Nargiza Abdullaeva aptaria senovinių ir naujesnių pinigų pavadinimus tradicinėse uzbekų patarlėse. Remdamasi 26 patarlėmis, surinktomis iš uzbekų mokytojų ir mokinių, ji parodo uzbekų pinigų pavadinimų įvairovę ir jų kaip kultūrinės temos ir konceptualiųjų metaforų vaidmenį. Diachroninė analizė puikiai padeda atskleisti tradicinių uzbekų patarlių, sudarančių vertingą etninio paveldo dalį, kilmę, reikšmę ir vartosenos ypatumus.

Straipsnyje „TIESOS ir MELO konceptai lietuvių, lenkų ir anglų patarlėse: lyginamoji analizė“ Irena Snukiškienė, analizuodama duomenis pagal Liublino etnolingvistikos mokyklos kokybinę tyrimų metodologiją, išskiria semantinius patarlių aspektus. Palyginus trijų skirtingų kalbų patarles matyti, kad tiesa ir melas visose trijose kalbose konceptualizuojami panašiai. Pasitaikančius skirtumus autorė aiškina istorine lietuvių ir lenkų patirtimi.

Ketvirtajame skyriuje „Trumpųjų žanrų sąveika su kitomis folkloro formomis“, be patarlių ir mįslių, skelbiama ir tikėjimams bei užkalbėjimams skirtų tyrimų. Šio skyriaus tekstai dar kartą liudija, kad folkloro žanrai nėra atskiri, neretai jie vienas nuo kito priklauso. Kultūriniai įvaizdžiai cirkuliuoja tarp žanrų, priklausančių tai pačiai kultūrinės komunikacijos sistemai.

Straipsnyje „Draudimai lietuvių paremijose: sąsajos su mitologiniais tikėjimais“ Vita Džekčioriūtė daugiausia dėmesio skiria įvairius draudimus išreiškiančioms tradicinėms lietuvių paremijoms ir ieško jose senovės mitinės mąstysenos, dažniausiai siejamos su tikėjimais, atspindžių. Čia tikėjimai laikomi atskiru folkloro žanru, turinčiu unikalių ypatybių. Tam tikri paremių ir tikėjimų formos bei sintaksės panašumai lemia, kad abiem žanrams priskiriami tekstai gali skambėti vienodai arba labai panašiai. Kokiam žanrui jie priklauso, lemia pavartojimo kontekstas.

Straipsnio „Patarlės, užkalbėjimai ir religinės pasakos: žanrų dialogas“ autoriai Emanouela Katrinaki ir Georgios Tserpes tyrime taiko diachroninę perspektyvą ir atskleidžia, kaip graikų folkloro tekstų vaizdai, liudijantys senąją XX a. pirmosios pusės pasaulėžiūrą, transformavosi ir virto šiuolaikiniais trumpaisiais folkloro žanrais, cirkuliuojančiais viešajame skaitmeniniame diskurse, taip pat – kaip trumpi folkloro tekstai, kilę iš religinių pasakų (pavyzdžiui, patarlės ir užkalbėjimai), laikui bėgant gali persikelti į kitus folkloro žanrus arba įgyti skirtingų reikšmių, būti pavartoti kitokiame kontekste.

Straipsnyje „Mįslės Rytų baltų ir Vakarų slavų pasakose“ Inese Pintāne teigia, kad pasakos – idealus kontekstas, leidžiantis geriau suprasti, kaip mįslės atsiranda, veikia ir yra įprasminamos. Autorė nagrinėja funkcinius, struktūrinius ir procedūrinius mįslių kaip naratyvinės priemonės aspektus. Pagrindinė tyrimo išvada: Rytų baltų ir Vakarų slavų tradicinėse pasakose mįslės iš esmės nesiskiria, o mįslės šių regionų pasakose naudojamos gana retai.

Skyriuje „Trumpieji žanrai šiuolaikiniame pasaulyje“ nagrinėjama daugybė būdų, kaip trumpieji folkloro žanrai gali būti naudojami ir adaptuojami šiuolaikiniuose kontekstuose, aptariamas tradicijos ir inovacijos santykis.

Straipsnyje „Šiuolaikinė mįslių vartoseną: mįslės grožinėje literatūroje ir teatre (remiantis Rimanto Kmitos kūryba)“ Aelita Kensminienė, atlikusi išsamią vieno lietuvių rašytojo kūrybos analizę, atskleidžia visą galimo mįslių panaudojimo grožinėje literatūroje ir teatre spektrą. Ji išskiria mįslių funkcijas ir taikymo intencijas, pateikia galimų jų interpretacijų.

Straipsnyje „Apie antiparemijas Covid-19 laikotarpiu Lietuvoje ir Latvijoje“ Evieta Liparte ir Daiva Zavistanavičienė nagrinėja su pandemija susijusių antiparemių struktūrinius modelius ir semantines kategorijas. Tyrimas atskleidžia, kad, be daugybės struktūrinių panašumų, esama esminių skirtumų, ypač susijusių su antiparemių kūrimo intencijomis bei tematika.

Tomą užbaigia Hrisztalinos Hrisztovos-Gotthardt straipsnis „Patarlių atgimimas? Apie dabartinį patarlių vartojimą vokiškai kalbančioje Šveicarijos dalyje“, rodantis patarlių žanro gyvybingumą, gebėjimą prisitaikyti prie šiuolaikinių kontekstų. Autorė, remdamasi savo surinktais duomenimis, patikrina kitų tyrėjų įžvalgas apie kintančias patarlių vartojimo priežastis, išryškina ypatybes, lemiančias patarlių išlikimą ir net „atgimimą“ šiuolaikiniame pasaulyje.

Norime nuoširdžiai padėkoti visiems autoriams už neįkainojamą indėlį į šį tomą: jų tyrimus, naujas idėjas, kruopštumą, kantrybę ir supratimą. Taip pat esame labai dėkingos recenzentams už įžvalgius ir tikslius komentarus bei pasiūlymus, labai pagerinusius publikuojamų tekstų kokybę. Už pagalbą rengiant šį Gedenkschrift ypač dėkojame savo kolegėms Linai Būgienei ir Radvilei Racėnaitei. Jos buvo ne tik puikios patarėjos, bet ir redaktorės. Taip pat dėkojame anglų kalbos redaktoriui Danieliui Edwardui Allenui – dėl jo aštrios akies ir atidumo detalėms tomo straipsniai tapo lengviau suprantami, įdomesni. Lietuvių kalbos redaktorei Rimai Bertašavičiūtei tariame ačiū už lietuviškų tekstų redagavimą ir techninę straipsnių tvarkybą. Nuoširdžiai tikime, kad profesorius Kazys Grigas džiaugtųsi tokia gausybe viename tome surinktų tyrimų apie trumpuosius folkloro žanrus ir didžiuotųsi savosiomis „Grigo bitėmis“.

DALIA ZAIKAUSKIENĖ

Institute of Lithuanian literature and folklore

<https://ror.org/050gfgn67>

dalia.zaikauskiene@liti.lt

<https://orcid.org/0000-0002-9120-4118>

VITA DŽEKČIORIŪTĖ

Institute of Lithuanian Literature and Folklore

<https://ror.org/050gfgn67>

vita.dzekcioriute@liti.lt

<https://orcid.org/0000-0002-8803-4859>